CENTENAR EMIL CIORAN (1911-1995)

Cioran prin lăutărismul lui Pleşu. Despre inocularea ruşinii de a fi român

Motto: „Niciodată nu mi-a fost mai dor de ţară ca acum şi nimeni n-are dreptul să-mi refuze sau să-mi tăgăduiască un sentiment ce numai eu îl pot cunoaşte" (Emil Cioran, 1957)

După instalarea lui Iliescu la cârma ţării şi a lui Andrei Pleşu la cârma culturii, scrierile lui Emil Cioran, care în comunism circulaseră xeroxate pe sub mână, au putut fi cumpărate din marile librării, îmbogăţind avuta editură Politică, sub numele ei de Humanitas. E drept că noul nume cam aminteşte de ziarul comunist *l'Humanité* care a încercat fără succes să-l deposedeze în 1960 pe Vintilă Horia de Premiul Goncourt, acuzându-l fără bază şi pic de jenă că „ar fi susţinut înfiinţarea lagărelor de exterminare în Germania nazistă" (v. Th. Cazaban în dialog cu C. Bădiliţă, *Captiv în lumea liberă*, Cluj-Napoca, Echinox, 2002, p. 125). Din atacul foştilor ideologi comunişti manifestând o inexplicabilă alergie la scrisul unui romancier de faimă internaţională s-a văzut câtă dreptate a avut Vintilă Horia când şi-a tot amânat întoarcerea în România regimului Iliescu-Roman. Într-una din scrisorile trimise din Spania în primele luni de „democraţie prin rotirea cadrelor" (M. Cantuniari, *Bărbatul cu cele trei morţi ale sale*, Ed. Humanitas, 2007) romancierul premiat de Academia franceză consemna următoarele: „Aţi aflat că *Adevărul* şi *Tineretul liber* au publicat ştirea după care aş fi acordat un interview nu ştiu cărei reviste în limba română din Israel şi New York, care a fost reprodusă de ziarul *Independent* din Londra, interview în care mă autoprezentam ca fruntaş al Gărzii de fier şi insultam pe Petre Roman. Am desminţit totul printr-un interview telefonic cu BBC şi i-am scris pe aceeaşi temă lui Mircea Dinescu. Este îngrozitor. N'am făcut parte din nici un partid, deci nici din Garda de Fier, care m-a scos din postul de ataşat de presă la Roma" (Vintilă Horia, 27 febr. 1990 în op. cit., p.334). Scrisorile lui Vintilă Horia către traducătorii săi Mihai şi Ileana Cantuniari (prima pe 2 martie 1989, ultima din 19 nov. 1991) fac să transpară cadrul libertăţii post-comuniste, precum şi aspecte de continuitate în politica editorială dinainte de 1989: dacă Editura Politică nu l-a publicat pe Vintilă Horia, nici Humanitas nu o va face. Pentru autorul volumului *Persecutaţi-l pe Boetiu*, – scriitor tradus în peste 20 de ţări fără dirijismul folosit pentru împrăştierea operelor şi omagiilor soţilor Ceauşescu înainte de 1990 şi după aceea pentru operele şi omagiile lui Andrei Pleşu (v. Radu Portocala, interviul din „Ziua" şi scrisoarea sa de demisie din postul de director I.C.R. – Paris) –, exilul nu s-a încheiat cu împuşcarea Ceauşeştilor (v. rev. Cristian Bădiliţă în rev. *Rost*, 16/2004). În post-comunism Vintilă Horia, care l-a susţinut pe Constantin Noica în încercarea sa de a-l face cunoscut în Vest pe filozoful Lucian Blaga, a putut constata înmormântarea ultimului proiect noician nefinalizat nici de discipolul preferat devenit director de editură, nici de discipolul ajuns ministrul culturii la vremea când au fost distruse atât fresca de pe tavanul Castelului Hasdeu de la Câmpina (v. Isabela Vasiliu-Scraba, „Religion, architecture and occultism in the Mystic Castle of the 'Two Iulias' (2 VII)"), cât şi frescele Olgăi Greceanu din Biserica de la Bălteni (judeţul Dâmboviţa) pictată gratis în 1946 şi repictată de Olga Greceanu în 1972 (v.Adina Nanu, „Biserica din Bălteni", în vol. *Olga Greceanu*, Bucureşti, Ed. Centrul de cultură Palatele Brâncoveneşti, 2004, p. 49-50).

„Dirijată de interese pe care majoritatea cititorilor le ignoră" (Horia Stamatu, *Punta Europea*, enero 1956, nr.1, pp. 9-21), difuzarea post-decembristă a scrierilor lui Emil Cioran (premiat de Academia franceză ca şi Vintilă Horia, sau Mircea Eliade) a fost însoţită de masiva răspândire de citate alese pentru inocularea unor anumite atitudini şi dispoziţii mintale. Efectul şi ţinta manipulării de două decenii au apărut în toată nuditatea lor pe 8 mai 2010, când un tânăr a consemnat pe post de comentariu la un interviu luat lui Andrei Pleşu de Daniela Oancea că lui îi este ruşine că s-a născut român, că el nu mai vrea să fie român.

Despre Emil Cioran ministrul culturii post-comuniste a scris pornind de la „portretul robot" al românismului. Nu spre a-l singulariza, o dată în plus, pe cel premiat în 1934 la insistenţele şi argumentarea lui Mircea Vulcănescu (v. Isabela Vasiliu-Scraba, „Ideas, a variable background in Cioran's writings", precum şi „Nae Ionescu şi Emil Cioran", în vol. I. V.-S., *În labirintul răsfrângerilor. Nae Ionescu prin discipolii săi: Petre Ţuţea, Emil Cioran, C. Noica, Mircea Eliade, Mircea Vulcănescu şi Vasile Băncilă*, Ed. Star Tipp, 2000, p.181-194; p.37-56, ISBN 978-973-8134-05-6). Nici spre a evidenţia falsităţile şi exagerările tânărului de 26 de ani care, postulând primatul „instinctului teluric" (legii junglei), credea că „nemţii nu s-au simţit niciodată prea bine în creştinism" (*Schimbarea la faţă a României*, 1937, p.17). Poate doar în tentativa de a alcătui din citate trunchiate imaginea negativă, sau „gălbeaza *Mioriţei*", de care Emil Cioran amintise când a primit *Dimensiunea românească a existenţei.* Pentru Pleşu, autorul *Schimbării la faţă a României* (1937) ar reprezenta anti-românismul, ca român lipsit de măsură, cuminţenie, omenie, „rezistent la orice spirit de conciliere şi toleranţă" (*Limba păsărilor*, Ed. Humanitas, 1994, p.166). Iată cât de lesne îi apare însuşi Cioran pe post de particular care ar ilustra fără alte justificări un general teribil de inconsistent. Cu atât mai inconsistent cu cât nici măcar fantezia cioraniană n-a scos vreodată „gălbeaza *Mioriţei*" din virtualitatea ei postulată în glumă, în acea scrisoare din 1944 către Mircea Vulcănescu.

Neaşteptat este şi faptul că abundenţa de citate din Cioran lungeşte fără justificarea vreunei idei personale articolul început cu „portretul robot" al românismului. Se pare că recitarea televizată de poezie, interpretată şi comentată cu haz de comunistul Andrei Pleşu a rămas pentru vecie modelul său de succes, folosit în toate împrejurările. De astă dată ministrul culturii post-comuniste porneşte de la ecourile în presa interbelică ale cărţii de debut, premiată de Fundaţiile Culturale Regale. Materialul cu grijă ales este interpretat după tipicul bine ştiut: o recenzie a volumului *Pe culmile disperării* (republicată la Paris în 1988 de C-tin Tâcu) ar ilustra „suficienţa românească" şi „sobrietatea statică"; alta „luciditatea niciodată contrariată" a scepticului care nu se lasă înşelat de un „cabotin al disperării", iar ultima, semnată de C. Noica în noiembrie 1934, ar fi replica celei anterioare, într-un „delir al echilibrului" căci însăşi cultura omenească ar fi un loc al excesului (C. Noica), iar Cioran şi în disperare a trebuit să vorbească frumos (Noica, apud. Pleşu, op. cit, p.178). Atent rupte din context şi mizând în exclusivitate pe latura negativă, citările sale din articolul cuprins în *Limba păsărilor* mai au neşansa de a văduvi de esenţa sa procedeul „complementarităţii", atât de caracteristic scrisului cioranian (v. Isabela Vasiliu-Scraba, „Emil Cioran despre Mircea Vulcănescu într-un text cenzurat în post-comunism", precum şi I. V.-S., „Cioran şi procedeul complementarităţii", în http://www.isabelavs.go.ro). Doar mimetismul intelectual exersat pe ideile lui Noica îl face să repete în cuvinte proprii mărturisirea lui Cioran despre entuziasmul său mereu refulat spre a face loc disperării: „...suntem îndemnaţi să spunem, la rândul nostru: Nu e nimic, dle Cioran, dumneavoastră vă iubiţi disperarea. Dar puteţi s-o iubiţi oricât. Noi credem în rezervele dumneavoastră, neexplorate, de entuziasm" (A. Pleşu, *Limba păsărilor*, 1994, p.179). Dilema aceasta este explorată mai apoi din perspectiva unei însemnări în care bătrânul Cioran îi mărturisise lui Noica la Paris că „îi place viaţa", rugându-l „să nu spună la nimeni" marele secret (pagini din jurnalul lui Noica, în op. cit., p180).

Preocupat de drama propriului „blocaj", Pleşu remarcă în expunerea ideilor lui Cioran „variaţia iscusită a aceluiaşi exces" şi „suveranitatea stilului". În citat oferă un aforism care ar sintetiza întreaga *neplăcere a fapului de a trăi*: „Ceea ce ştiu la şaizeci de ani ştiam şi la douăzeci. Patruzeci de ani ai unui lung şi superfluu efort de verificare" (Cioran), trecând cu vederea umorul pesimistului (apud. Horia Stamatu) care se amuză pe seama celor care-i iau în serios orice mărturisire. Desigur, la şaizeci de ani, Emil Cioran n-ar fi fost la fel de entuziasmat de regimurile dictatoriale cum s-a arătat în tinereţe, când, din vremurile „eroice" ale hitlerismului a reţinut cu predilecţie naţionalismul, „aspect accesoriu al rasismului anti-semit" (apud. I. Varlam, *Necesitatea definirii totalitarismului*, în rev. *Asymetria*, nov. 2006). La 22 de ani, Cioran fusese martor la entuziasmul germanilor din anii venirii la putere a lui Hitler. Acest aspect care nuanţează şi face inteligibile multe dintre teribilismele din scrierile interbelice ale lui Cioran este practic neglijat de Andrei Pleşu care împărtăşeşte cu stânga comunistă tendinţa de a pune pe seama naţionalismului toate ororile prin care regimul hitlerist nu s-a deosebit de regimul comunist: „prigoana politică, teroarea ideologică, generalizarea torturii şi exterminarea în masă" (v. Ion Varlam, op.cit.).

Neţinând seama nici de tehnica prin care marele stilist ponderează multe din afirmaţiile sale mai ieşite din comun (v. Isabela Vasiliu-Scraba, „Cioran şi procedeul complementarităţii") nici de contextul istoric european pe fundalul căruia s-au ivit teribilismele tânărului Cioran, dilematicul moralist reţine că România regimului burghezo-moşieresc ar fi fost „ţara oamenilor atenuaţi", cu o atmosferă placidă, fără resurse de eroism, şi cu multe alte defecte pe care nu prididește să le înşire, ba îngânându-l la maturitate pe necoptul Emil Cioran, ba spicuind din recenziile la cartea de debut a acestuia.

Cu un alt citat din „Ţara oamenilor atenuaţi" în care elogiat fiind „excesul, marea nebunie şi gestul absurd" (E. Cioran) era dispreţuită viaţa echilibrată a românului, articol unde tânărul de 22 de ani consemnase că a avut momente când i-a fost ruşine că este român, Andrei Pleşu inoculează indirect „ruşinea de a fi român". Aceasta în volumul *Limba păsărilor*, din 1994. În primăvara anului 2010 menţionează „ruşinea de a fi român" în interviului luat de Daniela Oancea.

Premisa lui Cioran fusese în 1933 că s-a ruşinat de ţara în care „a vorbi de moarte, de suferinţă, de neant şi de renunţare înseamnă a fi excroc ordinar" (Emil Cioran, *Singurătate şi destin;* din publicistica anilor 1931-1943, Ed. Humanitas, 1991, p.230). Pe de altă parte, disperatul, sau „agonicul" Cioran (după cum îl numeşte Mircea Vulcănescu) nu uită a consemna regretul său pentru aceste clipe de ruşine. Iată pasajul: „La noi a vorbi de moarte... înseamnă a fi excroc ordinar... De aceea, am avut momente când mi-a fost ruşine că sunt român. Dar dacă regret ceva, sînt aceste momente" (ibid.).

Dezinteresat de adevărurile istorice, promovând el însuşi neadevăruri în materie de istoria comunismului în România, pentru fostul şef al tineretului comunist din Institutul de istoria artei patriotismul a îmbrăcat consecvent forma combaterii paseismului. Însăşi istoria românilor i-a apărut lui Andrei Pleşu drept paseism „redus la o moştenire legendară confortabilă care este numai vanitate" (v. „Rigorile ideii naţionale şi legitimitatea universalului", în rev. Secolul XX, nr. 1-2/240-242, 1981). Probabil tot pe linia combaterii vanităţii pe care ar trezi-o românilor istoria lor legendară, primarul Bucureştiului a scos în 2010 din centrul capitalei statuia lui Mihai Viteazul care a unit la 1600 cele trei provincii româneşti într-un stat ce avea să prindă cu adevărat viaţă abia trei secole mai târziu, după mondializarea conflictului armat.

De-a lungul vremii, ideile doctorului în istoria artei despre istoria românilor au rămas aşa cum le-a expus încă din vremea comunismului. Rămase pe loc, s-au fosilizat ca prejudecăţi, schimbându-şi doar forma lipsită mereu de fond. Doar după două decenii de post-comunism, în interviul luat pe 15 aprilie 2010 Andrei Pleşu a schimbat rutina gândului avut din anii optzeci. Alternativei „trecutului glorios" s-a gândit să i-o adauge pe cea a „trecutului falsificat", spre a ajunge la condamnarea victimelor comunismului, insinuând că românii şi-ar fi „cosmetizat" nişte „pete istorice" din trecut.

Să-l fi determinat la o astfel de înnoire experienţa cumulată la CNSAS? Faptul că vreme de patru ani ţelul CNSAS-ului a fost să deconspire în exclusivitate oameni aflaţi la periferia totalitarismului comunist, pe baza unor documente selectate în prealabil de alţii, precum şi atenta ocolire a celor din zonele de decizie, se pare i-a lămurit unele dileme. În orice caz, strategia de lucru a CNSAS l-a făcut pe fostul ministru să spună Rodicăi Palade că „ne-am lăsat duşi de furor... am luat hotărâri pe ce am avut. Este o inexactitate procedurală pe care eu personal mi-o asum ca pe o culpă" (Andrei Pleşu în rev. 22, nr.763 din 19-25 oct. 2004). „Trăim timpuri de absolută falsitate" – observa în Occident Vintilă Horia –, „epocă a tuturor perversităţilor spiritului în care ne-a scufundat aşa zisa moarte a lui Dumnezeu" (Vintilă Horia, *Viaje a los centros de la tierra*, 1979).

Isabela VASILIU-SCRABA